

ZIDJE V RIMU lahko spet svobodno izvršujejo svoje bogoslužje. Gornje je slika, ko pozdravljajo dva ameriška častnika židovske vere.

Poljsko vprašanje v luči socialnih problemov

NE MEJE, AMPAK STARI SISTEM JE
IZVIR SPOROV MED POLJSKO ZAMEJNO
VLADO IN OSVOBODILNIM ODBOROM, KI
DELUJE POD PROTEŽIJO MOSKVE

Poljski premier Stanislav Mikolajček se je vrnil v London, ne da bi na obisku v Moskvi za svojo zamejno vlado kaj prida opravil. Nesreča zanjo je, da čeprav je v nji večina naprednjakov, je vendarje vlada, ki baziра na fašistični ustavi iz leta 1935. Poljski osvobodilni odbor v Moskvi, ki ga podpira sovjetska vlada, tisto ustavo proglaša za nezakonito, kar pomeni, da po njegovem tolmačenju Mikolajčkov kabinet ni zakonita vlada.

Take Poljske Poljaki nočejo več nazaj, niti niso v večini za podprtje Rusiji. So za prijateljstvo z njo, za sodelovanje z mogočno sosedo na vzhodu, toda so odločno za večjo neodvisnost kakor pa jo je Poljska imela na začetku ustanovljena v letu 1918. Poljski osvobodilni odbor v Moskvi, ki ga podpira sovjetska vlada, tisto ustavo proglaša za nezakonito, kar pomeni, da po njegovem tolmačenju Mikolajčkov kabinet ni zakonita vlada.

Svet za socialne reforme Slučaj Poljske je en dokaz, kako zelo si človeštvo po tej vojni želi socialističnih reform, ali na kratko, socialistika. Le v Zed. državah ni opažati te tendence, a še celo tu morajo sedaj govoriti o zahtevah, kakršne so bile v prošlosti samo v programih socialističnih strank.

Poljski osvobodilni odbor je reforme obljubil in naprej in so tolikšne, da o privileje poljskega mesta pod njegovo okrilje. Tudi Mikolajček obljublja reforme, a je zanj že malo pozno, vrh tega pa so na njegova zagotovila dvoumna. Dokler bodo v njegovi vladi zastopani privilegi, ne more nesesar dočolenočno zagotoviti, razen da bo po vojni drugače in da se bo vlada spomnila ljudskih interesov.

Sovjetska diplomacija uspeva

Ko je šel Mikolajček v Moskvo, so časopisi v Washingtonu in Londonu, ki so blizu Churchilla in Rooseveltu, poudarjali, kako zelo mogočno bo vplivalo, če se poljske struge sporazumejo in bo zamejna vlada v Londonu postala priznana na prestol po vojni.

"Tudi najbolj vneti nasproti

Nad 50% delavcev zasluži manj kot po 60c na uro in na milijone jih životari

Izmed 27 milijonov delavcev, uposlenih v industriji in majnah, jih 57 odstotkov prejema manj kot po 60c zasluka na uro.

Te podatke je objavila AFL na podlagi poročil vladnega vojnega delavskega urada, in pa svojih raziskovanj.

Ta urad AFL, ki slovi za enega izmed najbolj verodostojnih, smatra, da ko bo vojne konec, bomo dobili brezposelnost v tolikšni obliki kot še nikoli doslej, ker se zvezni kongres noče pobrigati, da bi rešil to najvažnejše vprašanje tako, kakor bi bilo treba.

Milijone delavcev sicer dobro služi in so si precej prihranili, toda v brezposelnosti to kmalu pride in potem se prične običajno izganjanje iz neplačanih stanovanj, pomanjkanje, bolezni in beda.

WLB je dognal, da prejema v industrijski produkciji 60 odstotkov delavcev od 50c do \$1 na uro. Slično razmerje je v rudniških obratih in nekoliko boljše v stavbni industriji.

Najslabše plačani so delavci v trgovinah na drobno. V njih prejema 83% delavcev manj kot 60c na uro, v finančnih zavodih pa prejema 70 odstotkov delavcev od 40 do 80c na uro.

Iz teh podatkov si lahko predstavljamo, kaj bo, kadar bodo vojna naročila odpovedana in bo milijone ljudi hipoma odslovljenih. Dokler vsi delajo, se shaja tudi z majhno mezdo, čeprav s težavo. A beratiči vendarle ni treba. A kaj pa potem, ko si vržen na cesto, to pa je za milijone nizko plačanih delavcev najtežje vprašanje. AFL svari pred nevarnostjo, toda ob enem je v volilni kampanji aktivna za kandidate, ki so zato, da se za delavce v zveznam Kongresu ničesar izdatnega ne sklene.

Jugoslovanski in grški kralj ob podporo ameriške vlade

Ugledni ameriški časopis "Christian Science Monitor" je dne 1. avgusta donesel članek svojega washingtonskega dopisnika, Joseph Harrisona pod naslovom "Diplomatic Shift to the Left", iz katerega črpamo slednje zanimive stavke:

"V Jugoslaviji in Grčiji, močno z ožnjem na britansko vnašano politiko, je Amerika v tej vojni dolgo podpirala elemente, o katerih so skoraj vsi neutralni opozovalci smatrali, da so izgubili mnogo vpliva v domovini. Tako, namesto da bi imenovali za svoje diplomatske zastopnike v tem deželama take može, ki bi bili popolnoma neutralni v raznih kočljivih notranjih vprašanjih teh narodov, je Washington imenoval diplomatske, ki so favorizirali povratak grškega kralja Jurija in jugoslovanskoga kralja Petra na prestol po vojni.

"Tudi najbolj vneti nasproti teh kraljev niso nikoli zahtevali, da naj Amerika dela proti njima. Ali pričakovali so, da Washington vsaj izbere diplome, ki so neutralni v kočljivem vprašanju vstopavljanja teh monarhij.

"In sedaj so bile Zed. države

prisiljene, da priznajo potrebo bolj neutralne politike. Cetudi to dejstvo ni bilo objavljeno, se iz zanesljivega vira doznavata, da se je nedavno vršil sestanek v Balkanski Divizijski State Departmentu v Washingtonu, na katerem so se odločili za strogo neutralno stališče naprem vsem strankam v Grčiji in Jugoslaviji. Na temu sestanku se je poddarjalo, da će ameriška vlada ne spremeni svoje politike, je v nevarnosti, da izvole nevoljno omenjenih narodov proti sebi. Dejstvo, da je tak sestanek bil sklican, dokazuje, da se je Washington prej preveč naslavil v svoje področje, Ukrajince pa bi zaslužnili, da jim bi hlapčevali. A načrt se jim je popolnoma ponesrečil.

"Zanimivo je beležiti, da ameriški pravec favoriziranja konservativnega elementa grškega in jugoslovanskega odpora ni nikoli užival enodusnega odobravanja vseh odgovornih Amerikancev. Po eni strani so bili tu visoki diplomatski uradniki imenovani od Bele hiše ali State Departmenta, ki so skupno z britanskimi diplomati podpirali konservativno stran. Medtem je bilo na drugi strani znatno število Amerikancev, ki so delovali za organizacije kot so Office of War Information,

Grčija deležna iz Amerike velike pomoči v živilih

Vzlic politiki ameriške in angleške vlade, da se ne podpira delž z živili in zdravili, dokler so pod nacijsko okupacijo, je bila storjena posebno glede Grčije izjema, ker je bila lakota tam tolikšna, da je pretila uporasti ves narod.

Zato se je Anglija končno le odločila, da bo Grčiji pomagala s hrano, in v ta namen je sklenil Mednarodni Rdeči križ z Nemčijo pogodbo, da v Grčijo poslanih živil ne bo zaplenila, pač pa dovolila, da se jih razdeli med gladno ljudstvo.

Siser v Londonu priznavajo, da je vzlic temu ob enem tudim pomoč Nemčiji, ker ji ni treba skrbeti za preživljanje prebivalstva okupirane Grčije, da si bi po mednarodnih zakonih moral.

Glavna opora gladni Grčiji pa so po tem dogovoru Zed. države, iz katerih je bilo poslanih v njih živil in drugih potrebnih vrednosti 75 milijonov dollarjev.

Razen Grčiji so Zed. države slično pomagale Poljski, raznim begunskega taborom in Italiji.

RAZPRAVA O SANSU V KLUBU ŠT. 1 JSZ

Chicago.—Na prošli seji klubu št. 1 JSZ je bilo sklenjeno, da se bo na prihodnji seji v petek 25. avgusta razpravljalo o SANSU z ozirom na njegov bočni zbor, ki se prične 2. septembra v Clevelandu. Vsi, ki se za stvar zanimajo, dobrodošli.

Beg Nemcev nazaj v rajh

Nemški "drang nach Osten" (marširanje na vzhod) se je spremenil v "drang nach Westen" ne samo za Hitlerjevo armando, ampak tudi za nemške ciljiste. Okrog 350,000 se jih je vrnilo v Nemčijo v minulih tednih, mnogi pa so vsled pretrganj prometnih zvez ostali v Rusiji in na Poljskem. Večinoma so bili poslani v Ukrainsko, da prevzamejo njen položajelstvo v svoje področje, Ukrajince pa bi zaslužnili, da jim bi hlapčevali. A načrt se jim je popolnoma ponesrečil.

Kanadske izgube v vojni

Oddelek za narodno obrambo v Kanadi poroča, da znašajo kanadske izgube od pričetka vojne pa do 31. maja 21,689 mož, izmed teh 5,483 ubitih.

Nemčija postaja tesna

V zadnjih petih letih se je izseljilo v Nemčijo iz raznih evropskih dežel nad 900,000 Nemcev.

Foreign Economic Administration in Middle West Supply Center, ki so prav tako živo nasplovali vsaki taki ameriški politiki. Slednji so dokazovali, da podpiranje kralja Jurija in kralja Petra — razen priznavanja — pomeni riskirati ameriški povojni vpliv v Grčiji in Jugoslaviji.

Delavci imajo v senatu jako malo prijateljev

Unije železničarjev, CIO in AFL so se na vso moč potegovale, da bi senat sprejel načrt za povojno rekonstrukcijo, ki so ga predlagali senatorji Kildare, Muray in Truman. Nič socialističnega ni v njemu, ampak njihov plan vseeno določa načrte, po katerih, ako bi bile sprejete, ne bi bilo treba milijonom delavcem v dolgotrajno brezposelnost.

Jasno je, da se vojne industrije ne bo kar čez noč preurejajo v takozvano produkcijo civilnih potrebi. Tudi je znano, da se velike korporacije namestoma pripravljajo povzročiti brezposelnost zato, ker bi z njo

unije ubili. Milijone delavcev, ki berejo samo kapitalistične liste, ne razume, kakšne nakane kujejo proti njim privatni interesi.

Toda že to, da se je upala večina zveznega senata celo sedaj

— skoraj pred volitvami, glasovati proti načrtu senatorja Kildare, da lahko saj razumni delavcem misli. Kaj šele bo po novembriških volitvah?

Ako bi bilo njegova predloga sprejeta, bi bila nevarnost postanka nove brezposelnosti v veliki meri odstranjena. Zvezna vlada bi se pripravila na javna dela, industrija bi se v

naprej organizirala za čimprejšnji izhod iz vojne v civilno producijo, a ob enem bi se odslovenjen delavcem dajalo večjo brezposelnostno zavarovalnino in skozi mnogo več tednov, kot pa so do nje upravičeni po se danji postavi.

Odpuščeni vojaki bi dobivali ne le podpore v denarju, ampak tudi priložnost iti v šole na vladne stroške, da se izvče poklicev kakršni si bi izbrali.

Večina senata—23 demokratov in 26 republikancev, je to odvrgla. Le trije republikanci in 22 demokratov je glasovalo za.

Ko bo vojne konec in nastane nezoper brezposelnost, bo glavna briga delodajalcev, katerim v zveznem kongresu pomaga reakcionarna demokratska-republikanska koalicija, kako učiniti čimveč, kar se je med delavstvom ustanovilo v zadnjih desetih letih.

Cesar delavci, ki ne poznajo značaja razrednega boja, ne morejo razumeti, je, da jim izkoričevalci strežejo po vseh pridobitvah zadnjih let, in da je njih trden sklep razbiti vse delavške unije, neglede ali so AFL, CIO, UMW ali pa bratovščine železničarjev.

Skupaj z vsemi delavci je bilo

Proletarec izhaja in vztraja zato, ker je list načel, ne pa zbirališče osebnih kapric. Ni ga, ki bi mu mogel vreči JAVNO v obraz, da je kdaj odnehal na tem svojem stališču.

Da, tajno lahko rujejo proti njemu. In z vrtanjem od znotraj so mu tisti, ki misljijo, da so najbolj proti komunistom, s to komunistično taktiko storili priljivo škode. A ne bo usodna. Proletarec se ni nikdar bolj ne takih nasprotnikov. Sodrugom je Proletarec zmerom odprta knjiga, v kateri se med sabo lahko pomenijo, kako naše gibanje IZ-BOLJŠATI. In sodruji se te pravice poslužujejo.

Kako močno oporo ima Proletarec med ljudmi, dokazuje spet seznam 200-terih, ki je priobčen v tej številki Proletarca, in pa tiskovni sklad.

Glavni problemi, ki pridejo pred Sansov zbor

DELEGATI UVERJENI, DA SE DELO, RADI KATEREGA JE BIL SANS USTANOVLEN, UGODNO RAZVJA. — SLOVENCI V STAREM KRAJU SE JUNAŠKO POSTAVILI

Kongres Slovenskega ameriškega narodnega sveta, ki se prične 2. septembra v Clevelandu, se bo vršil v znamenu zmagane stvar, katero ta organizacija zastopa.

Triumf osvobodilne fronte

Ako se bi dogodilo, da bi mogli le Slovenci v Ameriki govoriti za slovenski narod, bi na tem zboru ne mogli ustvariti kajkaj optimizma. A sedaj pa, ko je očitno še tako neverjamotno Tomažem, da tam narod dela in se bori za svojo stvar, kakor ni tu pred par leti nihče pričakoval, je jasno, da bo borba za pravice slovenskega naroda, in pa preurejitev Jugoslavije v demokratično, federativno državo, tudi na mirovni konferenci veliko lagljaj, kakor pa je bila v Versaillesu in na drugih diplomatskih zborih po prejšnji svetovni vojni.

Danes tam narod sam govori.

Narod zboruje in se organizira za novo uredbo že sedaj, ko ga z vseh strani še ogroža sovražnik.

S tem je tudi Sansova naloga veliko lagljaj. Njegove resolucije, odobrene na prvem kongresu, so enake onim, kakršne so sprejeli ondutni narodni zbori. Kakor da se bi domenili, tak so si slične.

Vprašanje Primorja

Tudi vprašanje Primorja, o katerem se je na prvem Sansovem kongresu veliko govorilo, je sedaj veliko bolj enostavno, ker so primorski Slovenci že združili na svojem zboru z zastopniki ostale Slovenije, v novi, svobodni, združeni Sloveniji na način, kot ga je proglašil za

Volitve odbora

Važna točka bo izvolitev odbora. Etbin Kristan zasluži, da se mu še poveri ta mandat. Toda ker je skromen, ga bo sprejet le, če bo uvidel, da mu delegacija zaupira. In čemu bi mu ne!

Kar se tiče tajnika, ga Sans v resnici sedaj nima. Mirko G. Kuhel je bil na zadnjem kongresu izvoljen le za zapisnikarja. A po raznih naključjih je postal tajnik in v tej poziciji svoje delo izborno vrši. Od njega se pričakuje, da bo sedaj kandidiral za tajnika, in

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKO SREDO.

Izdaja Jugoslovanska Delavska Tiskovna Družba, Chicago, III.

GLASILO JUGOSLOVANSKE SOCIALISTIČNE ZVEZE

NAROCNINA v Zedinjenih državah za celo leto \$3.00; za pol leta \$1.75; za četrt leta \$1.00.

Inverzništvo: za celo leto \$3.50; za pol leta \$2.00.

Vsi rokopisi in oglasi morajo biti v našem uradu najpozneje do pondeljka po polnoči za priobčitev v številki tekočega tedna.

PROLETAREC

Published every Wednesday by the Jugoslav Workmen's Publishing Co., Inc. Established 1906.

Editor..... Frank Zaitz
Business Manager..... Charles Pogorelec

SUBSCRIPTION RATES:

United States: One Year \$3.00; Six Months \$1.75; Three Months \$1.00.
Foreign Countries, One Year \$3.50; Six Months \$2.00.

PROLETAREC

2301 S. Lawndale Avenue CHICAGO 23, ILL.

Telephone: ROCKWELL 2864

Rasni problem ni tako enostaven kot se zdi

Ko so bili z neke ladje na Atlantiku razglašene Rooseveltove "štiri svobodčine", obljudljene vsemu svetu, so se jih posebno razveseli ameriški črnci. Oni zelo dobro vedo, da se jih podcenjuje, da se jih plačuje manj kot belopoltim delavcem za enaka dela, in na vseh koncih in krajičujo, da se jih smatra ne samo za manj vredno, nego tudi za nezaželeno pleme.

Njihovi predniki so edini izmed priseljencev na ta kontinent, ki so prišli sem proti svoji volji. Sedaj so tu in nikogar izmed njih ne mika, da se bi vrnil v Afriko — v deželo svojih pradedov. Niti afriška zamorska republika Liberia, ki je bila ustanovljena zanje, jih ne mika.

V tej vojni se je rasni problem v Zed. državah jako povečal. Delavev manjka kot še nikoli. In zamorci so prvič v zgodovini prišli v mnogotore take službe, ki so jim bile doslej zaprite. Na stotoči se jih je priselilo iz južnih držav v industrijska mesta na sever in zapad, ko pa se prično odslavljana iz tovarn, pa bodo morda prvi, ali pa zadnji na cesti.

Tisti prenapeti belopoltne, ki črnce sovražijo samo zaradi polti, pripovedujejo, da jih bo težko izriniti iz služb, kakršne spadajo belim ljudem.

Ne povedo pa, da izkorisčevalci, ki kontrolirajo ameriško industrijo, na polti ne porajajo, temveč edino na profit. "Nigre" oni mrze morda prav tako močno kakor belopolti bigoti na jugu, toda ker jim je dobiček nad vse, se pripravljajo zlorabi črnce za obširanje stavk in unij, kakor so jih v posameznih slučajih v prošlosti.

Dogodek v Filadelphiji, kjer je pred par tedni zastavko okrog šest tisoč transportnih delavcev v protest proti najetju osmih zamorcev za motormane, je močno svarilo, kaj šele bo, ko bo strah za izgubo službe preveval vsakega delavca. Sicer so skušali stavko v Philadelphiji omalovažiti, češ, da jo je izvala kompanija zaradi sovrašta do zvezne vlade, in pa da so jo povzročili odborniki prejšnje kompanijske unije v namenu diskreditirati CIO. Nekaj resnic je morda v obeh trditvah. Toda kaj pa slične stavke proti najemanju črncev v neštetih drugih obratih?

Pisati atlantski čarter in obetati štiri svobodčine sirom sveta je veliko laglje, kakor pa uveljavljati taka načela v tej deželi.

Zamorci to vedo, zato zahtevajo, da se jih sedaj zares prizna za enakopravna človeška bitja. V svojih organizacijah in na konvencijah so v poudarjanju enakovrednosti sedaj drnejši ko kdaj prej — nekateri toliko, da so bili obtoženi veleizdaje.

Ampak kadar dela ne bo, ali bodo črnci spet potisnjeni med pomivace pljuvalnikov in stranič, ali pa bodo lahko ostali v boljših službah, ki so si jih pridobi med vt. do?

To je vprašanje. Ako se bodo unije CIO in AFL zavzele za enakopravnost, ne bo nič katastrofalnega. Toda tako nevarnost je mogoče preprečiti le, ako bo beli človek prepričan, da mu delodajalec ne streže po vsakdanjem kruhu.

Najboljši in edini izhod iz tega problema je odprava izkoriscenja in pa jamstvo vsakemu, da si služi svoj kruh z delom svojih rok ali svojega uma.

V sistemu izkoriscenja in tekme za dobički pa je to neizvedljivo. La kadar se ekonomski sistem preuredi v skupno dobro, bo mogoče rešiti tudi rasne probleme.

Jetniki, ki so svobodnejši kot pa dokler niso bili ujeti

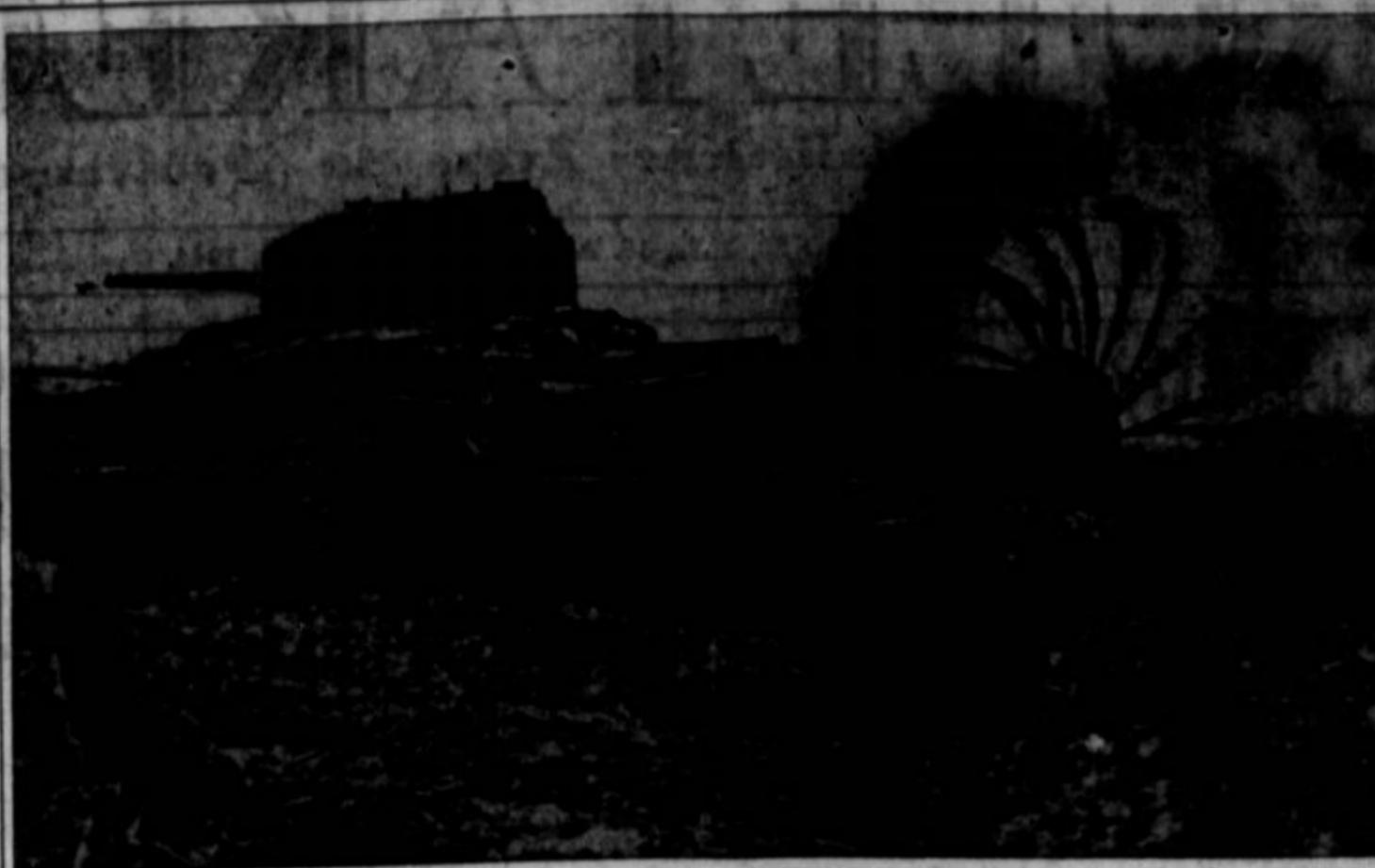
V Zed. državah je sedaj 226,416 vojnih ujetnikov, večinoma Nemci in Italijani. Med slednjimi je tudi prej primorskih Slovencev. Se nikoli se ni tem fantom iz Hitlerjevega in Mussolinijevega "imperijskega" godilo boljše kot se jim sedaj. Preskrbljeni so z vsem, imajo zdravstveno nego, dobro hrano in pošteno delo, pri katerem se jim ni treba naganjati.

In ker se v vladnih krogih že toliko govori o potrebi nove vzgoje med Nemci in Italijani, čemu ne pričeti z naukom za demokracijo med jetniki, ki so mladi in se bodo prej ali slegi moralni vrtniti v svojo rojstno deželo?

Toda kako se naj jih uči? Po našem, namreč po ameriško, se demokracijo razume tako, da mora biti privatna svojina največja svetost. A tam pravijo, da je demokracija mogoča v pravem pomenu besede le tedaj, kadar se ljudstvo osvobodi izkoriscenja.

V Italiji ne more biti demokracije brez socialnih reform v tolkiški meri, da za fašizem v nji ne bo več tal. Samo volilna pravica ne bi nič pomenila, če privilegiji ostanejo kakor so bili. Ako pa se jih odpravi, je treba proglašiti v nji socialistični red, to pa po ameriškem uradnem tolmačenju ni demokracija.

Zed. države, ki imajo vsega v izobilju, se lahko vzdržujejo na kapitalističnih načelih, a tudi tu bo po tej vojni kaj kmalu razvidno, da free enterprise ne bo mogel dalje, če ne bo dobil začete, kakršno je v Evropi dobil s fašizmom.

JOŠKO OVEN:

RAZGOVORI

V Philadelphia, ki se imenuje za mesto "bratovske ljubazni", so nedavno imeli stavko delavcev poulične transportacije. To, se ve, ni še nič senzacionalnega, kajti tudi druga mesta so imela že slične slučaje; ali tukaj so bili drugačni vzroki. Kot sedaj pripovedujejo, je bila stavka namerjena diskreditirati CIO ter Rooseveltovo administracijo.

V Franciji porivajo naši fante fašiste bliže in bliže Pariza. Kot poročajo, je Hitler naprpal vse narodnosti v svojo armado, kar mu bo delalo še precej skrbi.

Naši vojaki

O njih piše angleški časnarski poročevalci John Hall v listu Daily Mail sledče: "Nedavno se vprašuje, kako se počutijo... Tam v Angliji je bilo živiljenje lepo in brezkrbo. Oblica oblike, hrane, denarja — da posebno še denarja... Gotovo ste radovedni, kako se ti naši ameriški bratraci s svojo lepo ogledano oblike počutijo, kadar srečajo sovražnika."

"They die quietly. First thing that happens to the Americans when they get in to line is that they stop talking. You notice how the conversational silence deepens, as you approach the chatter of machine guns."

"That apparent casualness and man-to-man friendliness which rather appealed our disciplinarians at home disappears. Comands are tersly given and tersly acknowledged with an immediate 'Yes, sir', and a smart salute. All trace of casualness evaporates. These men go to it with the snap of Guardsmen..."

"Often I wonder if the people back home in America, thirsting for headlines of captured towns, realize how many Americans lie newly dead in these Normandy fields; men who died to win a few yards of hedgrow..."

"They die quietly, these American boys—without fuss or complaint, perhaps muttering about 'Mom', just before the end."

"No soldier could be more resolute. I have seen them ordered to attack a strong point almost impregnable to infantry. They filed without word. Many died in that sortie. The survivors did not utter one word of private criticism of the task they had been set."

Članek se še nadaljuje, v katerem ta člankar hvali naše fante.

Da, mi razumemo grozote vojne! Saf smo bili mi socialisti, kateri smo vsa ta leta od rojstva italijanskega fašizma pa do začetka druge svetovne vojne napovedovali to grozoto, katera bi bila lahko preprečena, ne da bi moralno toliko naših fantov umreti na tujih bojiščih... Ali sedaj ni drugega izhoda.

Stevile dvestoterih se je precej pomnožilo v zadnjem tednu. Med njimi je precej naših Cikačanov. Tudi Cleveland, Kansas in Clarendon Hills so zastopani. Iz Pennsylvanije še ni bilo nič glas. Mislim, da se jim ni posrečilo. Ali to še ni zadnji poskus.

Ker smo že pri CIO je treba omeniti tudi tisti posebni volilni fond, katerega je pripravila ta unija v letošnjem volilnem letu. Izvoljen je bil tudi posebni odbor, kateremu načeljuje Sidney Hillman. Temu odboru je napovedal boj sam Martin Dies, kateri ne bo radi slabega želoda več kandidiral. Po Martinovi teoriji je delo tega odbora ilegalno ter skodljivo — vzhled — poraz senatorja Clarke v Missouri ter še več drugih, kar je po njegovem mnenju — vnebovpojče.

Fašizem in Etiopija

V

Etiopiji primanjkuje učiteljev. V zadnjih številkih magazina "Time" piše neki poročevalci, da so bile zadnjih šest let vse šole v tej deželi zaprte. Za časa italijanske fašistične okupacije je bil vsak Etiopic, če je imel nekaj izobrazbe, enostavno likvidiran.

Celih šest let ni smel noben etiopski otrok v šolo. Ne samo, da so bile vse šole, katera so takrat eksistirale — porušene — imicene so bile tudi vse šolske knjige. Vse to kaže tisto rimske civilizacije, o kateri se je hvalil nekdanji slavnati cesar Mussolini. V našem Primorju so hoteli na enak način iztrebiti slovenski jezik, ali se jim ni posrečilo. Poitajanci so imena živim — ali ko je to ni bilo dovolj, so se spravili še na pokopališča, da poitajanci tudi mrtve. Danes se jim naši Janezi v grobovih smrejo. Fašizem je enak v vseh deželah in v vseh formah. Kot so delali Italijani v Etiopiji ter v naših deželah, so delali fašistični, šovinistični Poljaki v svojih okupiranih deželah, v katerih so bili oni v manjšini. Isto ali še grše so delali Nemci. Vsak se tak neprijatelj sovjetske Rusije mora priznati, da je Rusija edina izmed vseh evropskih držav, katera je ne samo rešila svoja narodnostna vprašanja, ampak je v mnogih slučajih skupine njihovo abecedo, ter s tem rešila njih jezik. Nasilno raznarodovanje ni še nikdar rešilo narodnostnih problemov.

V Evropi

V Nemčiji je sezona obešanja generalov. Kmalu po firjevem govoru, v katerem je omenil kako srečni so Nemci, da imajo njega za vodnika, ter da je on edini, kateri bo držal "fano" do konca, pa če vse hudič vzame — so obesili osem višjih častnikov, katerih imena so se vsa začela z "von". Koliko bo to pomagalo, če bo sploh pomagalo, se bo sprevidele v bližnji bo-

Kako to, da se toliko zgražamo nad kapitalisti, ker tako silno rujejo zoper organizirano delavstvo, ne pa nad množico tistih delavcev, ki se take vnotri oprijema kapitalistične protidelavške propagande?

Tole mi ne gre v glavo?

GLAVNI PROBLEMI, KI PRIDEJO PRED SANOV ZBOR

(Nadaljevanje s 1. strani.)

Ostali aktivni odborniki Sanzo so Mrs. Prisland iz Sheboygan, Janko N. Rogelj in dr. Kern iz Cleveland, Katka Zupančič iz Berwyna in Vincent Cainkar ter Frank Zaitz iz Chi-

Jetniki iz Italije in Nemčije bi bilo torej težko učiti demokracije, zato jim rajše nudimo čimboljšo hrano in pa delo. Tako demokracijo, kakršno priznava ameriški kapitalizem za pravoprawno, so tam že imeli, vsaka druga pa je po nazorih ameriškega vladajočega razreda krivoverska in pa veleizdajniška.

POVESTNI DEL

JUŠ KOZAK:

ŠENTPETER

(Nadaljevanje.)

Dolgo je stala Marija pred vrsto grobov. Vsi drugi so že odšli. Smrt je molčala nad in pod zemljom. Ko se je ozrla je bil že večer, v mrakove so se gale ciprese. Dušo ji je objela čudna slutnja velike smrti, ki je še nikoli ni občutila. Prišlo je tako nenadno, kakor bi se dvigalo iz grobov ter napolnilo vso tišino nad zemljo in nebom.

Tisti hip se je zavedala, da je tudi ona izpolnila svoje delo na svetu. Ni bila več pri ljudeh. V mrtvaškem molku, stoeča pred grobovi svojega rodu, je začutila tako osamelost, da se je nehotje nagibala k zemlji.

"Zame je edino smrt še življenje," je vzduhnila. Ni se poslavljala. Odhajala je tihom, pošečajoča glavo. V prsih je nosila čuvstvo, da je utihnil sanjo ves svet.

Aleš se je ves izpremenil. Zaprta so mu usta. Zvečer je posedal doma pri njej. Večkrat se mu je materinsko nasmehal, čeprav je čutila težke bolezni, v križu, ki so jo opominjale od tistega dne, ko je šla za njim.

"Aleš, kaj pa premišljaš?" ga je toplo vpraševala.

Odgovarjal je resno: "Na to mislim, kaj bomo jutri delali." Tiho je zase premišljevala: "Mine ga... še bo vesel. Ta nesrečni fant."

Godeževka pa je zvedela, da poseda Rok pri Lizi. Prej je mirno čakala, a zdaj jo je strast pomladila. Celo ponoči, kadar ni bilo Andreja doma, je oprezala.

"Te se bojim!" je šepetalna v šipe, da so bile zasopile od vročega diha.

Toda prinesli so ji, da se je Rok na vprašanje, če misli vzetni Lizo, zaničljivo posmehnil: "Kaj mi bo ona in njena beračija!" Zopet je upala. Venomer si je ponavljala: "Ničesar nočem od njega, vse bi mu dala. Zakaj bi me ne maral?"

Oblačila se je mladostno, korač ji je bil živahen od norosti.

Andreja ni bilo doma. Pozno v noč je prežala, kdaj se bo vrnil Rok. Začula je trde korake. "On!" Hitro se je ognila in se naslonila na zid v stezi med hišami.

Počasi je stopal med hišami. Tiho ga je poklicala.

Fant se je nekam boječe ozrl. Previdno je stopil med hiše. Dvoje vročih rok ga je objelo in pričelo nase.

"Si vendar prišel. Že od božiča te čakam."

"Vraga, ti si!"

"Se me bojiš, Rok? Seveda,

Liza ti je ljubša. Jaz pa..." Cu-

PUBLIC SERVICE COMPANY OF NORTHERN ILLINOIS

Voja produkcija radi elektrika — štedite z njim!

odhajal. Previdno se je splazil domov in se venomer smehljal.

Drugo noč je ušla z Rokom in se sploh ni vrnila. Fant ji je prigovarjal, a ona se ni zmenila. Andrej je pretaknil vso hišo pa je ni našel. Sele proti jutru jo je videl, kako se je utihotaplila v hišo. Mračne slutnje so ga prevzele.

Ona ni mogla več prikrivati ljubezni. O belem dnevu je stala na pragu in vabila Roka v hišo.

Andrej je strmel, da je eden Hostarevih prestopil njegov prag.

"Zakaj ga vabiš?"

"Ti si neumen, Andrej. Toličko sem si prizadevala, da bi njo ujezila. Tako pojde."

Mirko je odgovarjal: "Ni mato. Dobra ženska je."

"Ta je lepa! Zdaj boše hvalil. Odpuščanja jo prosi."

V Andreju se je uprlo: "Kriši smo pred njo."

"Lep ogovoriš. Jaz se ne bom vdala, dokler živim."

Rok se je jen vendarle pričel odtujevati. Vrnil se je k Lizi, ki mu ni očitala niti besedice. Črne sence na čelu belem obliju so pričale, da je veliko, trpeč.

Smejala se mu je: "Zdaj pojdi doli, kjer sem jaz."

Zagrnila je okna in užgal luč. Nato je šla po vina ter ga postavila na mizo.

"Vendar sem te pričakala. Povej, če se mi poznaš leta?" Izvrala se mu je: "Zdaj pojdi doli, kjer sem jaz."

Andrej je odgovarjal: "Toliko sem si prizadevala, da bi njo ujezila. Tako pojde."

"Kaj, če ne...?"

Pogledala ga je. Rok se je v tistem hipu ustrašil človeških oči.

Toda Godeževka ni mirovala. Zdaj ni več vedela, kaj počne.

Topla poletna noč je bila, ko je prišla k Lizi. Rok je povesil oči, ko jo je zagledal na vratih v vsej razkošnosti.

Hotela je v posebno sobo. Liza ji je zastavila vrata. Ostrosta sta motrili.

"Golobček, saj pri vas tudi zame točite?" je dejala s strupeno sladostjo.

V Lizi se je trenutno izvršila izpremembra. Zravnala se je in molče prinesla vina.

Godeževka je poklicala Rok. Liza ga je gležala z odprtimi očmi, kako vstaja.

Cula je besedila: "Rok, poglej, kaj sem ti prinesla?" Kakor bi ji odpovedale noge, tako se je zgrudila na stol.

Rok je obračal papir. Tam je stal, da je hosta na Golovcu njegova last. Vse potrjeno.

"Kaj je tvoja?"

"Name je bila prepisana!"

Pohlepno je spravila.

"Liza, vina!" je ukazovala.

Dekle se je zdramilo. Molče je našla in zamišljala, postavljajoča na mizo. Vrnila se je k peči. V lehkih so se povečala votline. Nad njimi so grozno blestele oči. Ničesar ni več čula.

"No, ali se me bo sedaj še ogibal?" je šepetalna Godeževka. "Nocoj ne bo Andreja... pridi...!"

Rok je zašepetal: "Počakaj me!"

Zlobno je pozdravila Lizo, ko je odhajala skozi vrata. Za njo je prišel on in se smejal zaničljivo. Toda pred seboj je zagledal izpremernen obraz. Cvetoteče dekle je v trenutku izginila.

Vsaka koščica je bila vidna na obrazu. Smrtno tegobo se izražale oči. Težko je dihalo, drugega se ni niti zganila. Le gornja ustnica je drhtela nad spodnjo.

Ogovoril jo je: "Liza, ne bodi neumna!"

Liza ga ni več slišala, ne videla. Edini živi znak je bilo drhtenje gornje ustnice.

(Konec prihodnjih)

NEKAJ DROBIŽA

Chicago, III.—Neki astronom je v predavanju o planetih dejal, da ne more nihče dokazati, če na njih žive intelligentna bitja ali ne. Jaz vem za enega, namreč za planet, o katerem se lahko reče, da jih bi na njemu zamenjal.

V Salinasu, Calif., je 38 let star society dama ustrelila farmarskega delavca Jay Lowetta. Morilka Frances Andrews je žena korporala Andrews. Druga krasotica, istotako iz vrhnjih plasti, žena premožnega zdravnikov iz San Francisca (piše se Nancy Linde) trdi, da je Mrs. Andrews ubila zaradi ljubosim-

AMERIŠKI VOJAK, ki je dal življenje v borbi za izgon nemške armade iz Francije.

cevi na tem igrišču so delovali s polno močjo, kot da je moč brezplačna. Frank je cevi zaprl.

Potem se je pričela v mestni zbornici in v tisku razprava, kaj pravzaprav je narobe ob manjkanju vode, čeprav jo je izobilu. Pa so začeli inženirji tolmačiti, da bi bilo treba takih in takih pip, a mesto je hotelo cenene in tako smo prišli v suši v sušo navzlič izobilu vode v jezeru Erie.

Mnogi naši rojaki so rekli, saj imamo slovenskega župana in župan pa slovenskega tajnika, le čemu ne bi bilo vode, ko sta dva zraven. A vsi oblastniki se izgovarjajo na vojno. Včasi pa so se na Boga.

Tukajšnje Sansove podružnice se pripravljajo na konvencijo, ki se prične 2. sept. v SND. na St. Clair Ave. Pri naši podružnici št. 48, ki je prispevala Sansu nad 2.500, okrog \$200 pa imamo še doma, so bili izvoljeni za delegate L. Kafeler, Andrew Božič (z), Anton Jankovič in John Zajc. Namestnika sta Mary Durn in Anton Skapin.

Prej sem omenil prispevano vstop. Je lepa, a ne tako velika, če se pomisli na delokrog, v katerevem podružnica posluje. To je severna in južna stran starega Coolinwooda. Euclid, izvzemši par društva, je za stvar mrtev. Ne vem, kdo ima ta vpliv tam, da je ta naša naselbina pri tako važni akciji v zastolu. Vzlič temu, da se apelira in prigovarja, ne pomaga veliko. Večinoma se za brezbržnost izgovarjajo, da "mi smo v Ameriki". Naj se brigamo zase, pa za to deželo, ne pa za stari kraj, ki nam ni nudil kruha.

V zapisniku, priobčen v glasilu Slovenske dobrodelne zvezze sem čital o razpravi glede predloga, da pošlje delegata na konvencijo Sansa. Očividno je nad nekaterimi odborniki zelo močno deloval vpliv Jakata Debevca in župnika Omara. Ta dva sta bila zoper SANS od začetka. Sedaj trdita, da je izgredil svoj namen. Kako da ga je zgrešil, o tem ne moreta nicedar dokazati. Resolucije, sprejetje na prvem kongresu, so se jima zdele dobre in SANS se še zmerom ravna po njih. A oni pa so menda smatrali, da naj bodo na papirju, drugače pa se poživljajo nanje. Pa se so ukancili. Zbadanje, natolocevanje in blaženje jim ni nič pomagalo.

V Sansu zastopa SDZ dr. F. J. Kern. O Sansovem delu podaja zelo informativna, vzpodbudna poročila.

Odbornik Joško Penko je že naš, da naj se vabilo za izvolitev delegata "polozni na mizo" — to se pravi po naši, da se ga zavrne. Ampak je naletel na razsodnost večine ostalih članov gl. odbora, ki se je uprl argumentom, da je to "politika", kakšna ne spada v SDZ. Razumela pa je, da je to akcija za rešitev slovenskega naroda in porazila Penkovo stališče. V poimenkovem glasovanju je ostal daleč v manjšini. Pomagala mu je Mrs. Zagari iz Omanove vasi. Njej ni toliko zameriti, a Joško se je včasi dušal za naprednjaka, pa je podlegel jezuitskemu vplivu. Doma je iz napredne Piške, pozna problem, pa se tako izneveri. No, pa saj to nič ednega! Kaj drugega od orju-

našev sploh ne moremo pričakovati.

Priznanja pa je vreden Leo Kušljan. Dasi prepričan katoličan, je ob enem za dobro stvar narodu in se je v tem smislu tudi združil. Priznanje tudi vsem drugim, ki so glasovali, da SDZ ostane aktivna v boju za osvoboditev Slovenije.

Zdi se, da za JPO-SS, to je, za pomoč staremu kraju, zanimalje med nami ponehava. Nekakšna malodružnost se je naselila med ljudi. Prispevali so nekaj dolarjev, in smatrajo, da je s tem vse izvršeno. Res, potreben je nam Sans, ki vrši politično delo, a prav tako nujna je tudi pomočna akcija. Tukajšnja podružnica, kateri tajnikujem od početka, je spravila skupaj že lepe vstop, ampak knjige mi kažejo, da več s priedrbami kakor pa v prostovoljnih prispevkih. Zbrali smo že nekaj nad \$5,700, kar pa z daleka ni dovolj za tako veliko okrožje kakor je naše, v proporciji meril seveda. Je pač tako, da smo vedno eni in isti, ki nosimo take doprinose za vse to naše narodno delo. — Jos. F. Durn.

DOBER NAROČNIK

Walsenburg, Colo. — Ko je prišel čas, da bi se imel odpraviti v Chicago na sejo gl. odbora SNPJ, ki pa se je nisem model gel udležiti, me je vprašal dolgoletni narodnik Ignac Urban, kako bi mu storil uslužbo. "Kakšno?" ga vprašam. "Naročnina mi bo kmalu potekla," je rekel, "pa bi ti lahko izročil Charliju, da mu ne bo treba pošiljati opomina." Dal mi je petak. "Naročnina je \$3", mu pravim. "Da, a za ostala dva dolarja pa naj Proletarec kupi zopet nekaj novih črk."

Ignac je pred leti živel tu, potem se preselil in Penno, nato v Utah, in končno nazaj v Walsenburg, kjer si je uredil licno domačijo. Pred nekako 9. leti mu je umrla žena in zapustila štiri hčerke, najmlajša izmed njih še nekaj nad leti dni stara.

Odgolčil se je zmogati težave in vzgojiti otroke čimboljše. Svoje hčerke vedno naziva "moji fantje". Dve sta že odraščeni. Pred par leti si je tu v bližini mesta kupil domačijo, katero urejuje in popravlja in vedno še kaj prikupi.

Vzlič nesreči in težavam ter borbi za obstanek je bil zmerom zvest naročnik Proletarca. Nikdar, kadar se je šlo radi tečga lista, ni rekel "ne".

Da bi Ignac le imel veliko takih posnemovalcev. Naj je dodam, da so vsi v njegovi družini člani SNPJ. — Edward Tomisch.

OBISKI V CENTRU

Chicago, Ill. — Ob priliki se je glavnega odbora SNPJ so se oglasili v Slovenskem delavskem centru Ursula Ambrozich iz Eveletha, Josephine Močnik iz Cleveland, Jos. Culkar in Andrew Vidrich iz Johnstowna, Math Petrovich in Joseph Fiftol iz Cleveland, Anton Shular iz Kansasa in Frank Vratarich s soprogo iz Luzerna, Pa. Mrs. Vratarich je naročila Proletarca svojemu ocetu Stevu Belleju in Farrellu, Pa.

Najboljši pripomoček pri učenju angleščine za starejše, ali mlajšim za učenje slovenščine je DR. KERNOV

"ANGLEŠKO-SLOVENSKO BERILO"

"English-Slovene Reader"

Cena \$2.00 s poštino vred

Naročila pre

★ ★ KRITIČNA MNENJA, Poročila in razprave ★ ★

KOMENTARJI

Vitorio E. Orlando, ki je bil predsednik italijanske vlade v prejšnji svetovni vojni, in ki velja za liberalca, graja zavezničke, češ, da iz Italije postopajo kakor s premagano, okupirano deželo, namesto, da bi jo smatrali za zavezničko. Ampak Orlando bi moral vedeti, da je bila Italija v vojni proti nam, ne proti Nemčiji.

Drew Pearson je po radiu prošlo nedeljo preročoval, da bo Roosevelt obiskal papeža v namenu, da se posvetuje z njim o bodočem miru. Takih preročevanj je bilo že precej in se bodo bržkone uresničila, kajti Roosevelt si zelo prizadeva, da ima s sveto stolico čimboljše zveze. Ni pa kaj prida pričakovati od miru, v kakršnega veruje Pij XII.

Tudi maršal Tito je bil baje na obisku v Vatikanu. Tako je bilo poročano po radiu in v časopisu. Njegovi neprijatelji med našim ljudstvom so se mužali, češ, glejte "vasega" Tita! Pa je res zanimivo, ko človek sliši, da gre takle razbojnik, ki mori duhovnike in nune, in pa dekleta, če gredo k svetu obhajilu, na obisk v tempelj vesoljne cerkve. Bogove, čemu je šel tja? Neki namen je moral imeti.

Rev. Ambrožič, ki je mislil, da bo nam z razpredeljevanjem svojih pačevin storil veliko škodo, bržkone tudi vprašuje, kaj je Tito iskal v Vatikanu.

Prič, če je Tito morilec duhovnikov, kakor ga je javnosti predstavljal Rev. Ambrožič, le kako more tak grešnik na tako svet kraj? In drugič, kaj ko bi Tito papeževim ljudem rekel, da bo na Hrvatskem in v Sloveniji dobro za katoliško cerkev, ako škof Rožman v Ljubljani in pa par škofov na Hrvatskem neha delovati za Hitlerja in Paveliča? Prav gotovo se ni šel pokorit v Rim. To bi bil lahko storil doma.

Moskva je uradno zanikala, da bi bila Vatikan kdaj povabila na posvetovanje za ureditev miru po tej vojni. Vzlič temu pa se vesti o prizadevanjih za zbljanje med papežem in sovjetsko vlado trdovratno ponavljajo. To ima nek gotov namen in namen je pač tak, kar se Rima tiče, da ne obeta našemu nič dobrega.

Z obiski pri papežu se lahko še nekoliko pomudimo. Dne 12. avgusta je sprejel papež bivšega ameriškega poslanika pri nemški "vladi" Hugh Wilsona, in pa ameriškega admiralja W. H. Standleyja, ki je bil poslanik Zed. držav v Moskvi. In da bo slika popolnejša, so listi poročali, da je bil v momenku s papežem primat anglikanske cerkve kar 45 minut. Ali to pomeni, da si je Pij XII. utrdil svojo

pozicijo toliko, da ga državniki ne morejo prezreti, tudi ako bi ga hoteli? Ali pa pomeni, da kujejo z njim načrte za ohranitev sistema privilegijev, ki ga sveta stolica tako vneto zagovarja in bran?

Sava Kosanovič si je v New Yorku in v Washingtonu pridobil velik vpliv, v Londonu pa Boris Furlan. Morda bi Subašič storil boljše, ako bi Kosanoviča imenoval na Fotičeve mesto, kot pa da ga je pozval v London.

Pisatelj Shaw pravi, da državniki trošijo z mednarodnimi konferenci vse preveč časa. "Jamčite ljudem delo in zaslužek, pa po vseh socialnih problemov konec." Smatra, da će se zagotoviti vsaki družini \$3.500 na leto, pa ne bo treba nobene konference proti odpravljanju lakote, ne proti raznim drugim socialnim nadlogam, ker bodo same od sebe izginile. Stvar se glasi enostavno, toda ne izvedljivajo, dokler bo v vijavi tak sistem, da ima lahko eden milijone dohodkov ne da bi delal, stotisoč drugih, ki delajo, pa komaj za vsakdanje potrebščine. Shaw, ki je včasi slovel za socialistični, bi storil boljše, če bi dejal, da se naj odpravi sistem privatnega lastništva prirodnih bogastev in industrije ter prometnih sredstev in se ga nadomesti s socializacijo.

V Varšavi se je ljudstvo Nemcem uprolo čim je prišla rdeča armada do Visie. Toda Varšave ni se mogla vzeti vzliz podpori njenega prebivalstva. Nemci so ga veliko pobili. Sedaj se prereka, čemu ni Moskva Poljakom v Varšavi naročila, da naj se ne upro, dokler jim ne da znamenja za udar. Čemu riskirači ljudi prej, predno morejo uspeti z odporom? To je vprašanje, ki smo ga pogosto čuli tudi zaradi bojev v Jugoslaviji. Ampak kdaj pa je čas za odpor? Kdo pa more z vso gotovostjo vedeti v naprej, čigava bo zmaga? V bitko greš v veri, da boš triumfiral, ali pa tudi zato, da će že moraš pasti, boš padel vsaj v borbi, ne pa kot daritveno jagnje.

Poštna zveza med USA in Italijo

Med Italijo (kolikor jo imajo zaveznički okupirane) in Zed. državami je ustavljena redna poštna zveza in od 12. julija daje velja ta odredba ameriške pošte tudi za Rim v Vatikan.

Vsa pisma pa so podvržena cenzuri tu ko so odpeljana in tam ob prejemu. Ne sme pa se v Rim, ali v Vatikan, in ne v ostali deli Italije pošiljati iz Zed. držav denarja, bančnih ali poštih nakaznic in ne vrednostnih papirjev.

NACIONI V NORMANDIJI so napravili ameriški in angleški armadi vse sorte ovire, posebno na obrežju. Bile so odstranjene in Hitlerjeva armada je primorana na umik.

Pismo Furlanovega sina Boruta

Na položaju, 2. aprila '44. Draga mama, papa, Staša, Aljoša!

Prič vam lahko pišem, kadar sem prišel na svobodo. In prvič tudi lahko rečem, da sem na svobodi. Takrat, ko so me izpustili, takrat sem prišel iz zapora pod teror fašističnih oblasti, iz dežja pod kap. Vendar je bil moj položaj toliko boljši, ker sem imel svobodo gibanja in sem lahko šel tja, kjer mora življenje, ni tako udobno, vendar je življenje, ki je vredno človeka.

Pisal vam bom nekoliko o tem, kako sem preživel zadnja tri leta, odkar se nismo videli. Par tednov potem, ko ste odšli, je izbruhnila vojna. Sprožil se je plaz, ki nas je potegnil za seboj. Mišljenje, da bomo ostali nevtralni v tej veliki borbi narodov, se je razblinilo in nič. In vendar, čeprav smo se nejasno zavedali, da se začenjajo težki časi, so bili morda tisti dnevi najlepši dnevi, ki sem jih do tedaj preživel. V nedeljo zvezč zvem, da se snuje akademška legija prostovoljev. Z načrtom na rami jo odrinem v kasarno, odkoder nas pošljemo v Novo mesto. Polni navdušenja korakamo po Novem mestu in naše geslo je isto kakor geslo beograjske mladine: Bolje rat nego pakt.

Vendar nihče še ne sluti, kaj mora priti. Sмо v Zagrebu, karšnina je polna slovenskih prostovoljev. Ob štirih popoldne je zbor na dvorišču. Mislimo, da odrinemo pod vodstvom naših oficirjev naprej v Bosno. Novice so drugačne. Nemci so udri na Hrvatsko, prednje edinice se nahajajo v Zagrebu. Vsak mora po svojo opremo in nazaj na dvorišče. Ustaški oficir nam govori o "zapeljanosti" in nas napodi ven, vsak naj gre domov kakor more. In ko gremo ven, naši nekaj stiska pri srcu, v mašikakem očesu so solze. Vemo, da se je nekaj zrušilo, da bo treba težke borbe, preden bo mogoče nekaj novega nazaj zgraditi. "Staro se je zrušilo, kot se je moralno zrušiti."

Ves poln različnih misli grem ven in jo mahnem proti mestu. Za menojo jo mahata dva ustaša: "Pazi prostovoljca," pravi eden. Začne se sledovanje po mestu. Dobro vem, kaj pomeni, če jim pride v roke. Planem v prvo hišo in po stopnicah navzgor, še preden ona dva zavjetata izza vogla. Pozvonim, vrata se odpre, jaz planem notri in se naslonim na vrata. Začudenome gleda gospodinja, ki mi je prišla odpret. Vpraša me, kaj želim.

"Govoriti z gospodarjem." Imel sem večjo srečo nego pamet. Gospodar je bil tudi ves prepelašen, ker je bil Žid. Pokazal sem mu svoje papirje, potem mi je zelo postregel in mi šel v vsakem pogledu na roke. Pustil sem pri njem opremo, nakar sem jo mahnil k našemu prijatelju inženirju, kjer so bili duhovni tudi zelo razburjeni, ne sicer zaradi rasnih zadev, temveč radi tega, ker je gospa Srbkinja, kar "pravovernim Hrvatom tudi ne gre preveč v račun. Drugi dan sem jo mahnil proti Ljubljani. Po Zagrebu so se širile različne novice o pokolju

prostovoljcev. Vendar smo mi vkljub vsemu prišli do Brežic, čeprav smo za pot, ki je dolga okoli 40 km, naredili 75 km. Bil je prav lep marš. Potem smo bili zopet srečno v Ljubljani. Poletje smo še nekako preživeли, vendar je življenje potekalo v neprestani napetosti. Vedno nove novice, vedno resnejše. Požiganje vasi, izseljevanje. Mera je bila kmalu polna. Povajili so se prvi partizani. Tudi jaz sem imel odrintri na jesen. Vendar je "vis major" preprečila načrt. Hišna preiskava, pri kateri so našli nekaj propagandne materijala, mi je ustavila za dve leti življenje.

Sedaj se začenja drugi del priovedovanja, nanašajoč se na mojo zaporniško dobo. Zdeleni se mi je že dan, ko sem premisljeval svoje zaporniško življenje, da sem umrl za dve leti.

Zgubil sem ti dve leti to, kar sem imel najrajši, svobodo gibanja. Prvih 14 dni je bilo zares grozno. Zunaj je bilo krasno zimsko vreme. Približno 10 stopinj pod ničilo, meter snega in krasno sonce. Če smo šli na sprehod, smo videli skozi okno na hodniku Kamniške planine, ožarjene od sonca. Pili smo tisto lepotno, kot Sven Hedin (sicer naj vrag vzame vse Hitlerjance) vodo v puščavi. Po štirinajstih dneh pa se človek le nekako privadi in se vrivi v novo življenje. Vmes sem pozabil omeniti zaslivanje, ki je trajalo od 7. zvezč do 5. zjutraj, s spremljevanjem bunk. Rezultata pa ni bilo nobenega. Zadnje mesec, ko sem bil v pisarni zapora, se mi je malo bolje godilo. Imel sem več obiskov. Nuša in Tanja sta za mene res materinsko skrbeli. Vendar dolgo nisem ostal v pisarni. Takoj po odsobi smo bili določeni za transport. Saj veste, kakšni so italijanski transporti. Roke ukljenjene do skrajnosti, pet mož na eni verigi, surovo spremstvo. Pa smo vseeno prišli do Kopra. Zgrozil smo se, ko smo prišli v jetnišnico. Bledi obrazzi, meterski zidovi. Zdeleno se nam je, da je ljubljanska jetnišnica hotel v primeri to. Red italijanskih jetnišnic je popolnoma drugačen, kot je v naših. Predvsem se je samo enkrat na dan. Je pa tudi nakup vsak dan. Nekateri nimajo denarja in zvezč je treba stisniti pas. Na dvorišču mi pravi tovarš Feodor, ali imamo v naši sobi kolektiv. Tedaj sem se medlo spomnil, da nam je Boris Zihler pripovedoval o kolektivih v Mistrovici. Tedaj sem se šele pravzaprav zavedel, da ima človek tudi v zaporu svoje delo. Čez dan sem večinoma čital italijanske knjige. Zjutraj smo imeli eno uro teleodabre, popoldne smo imeli kakšno igro, navadno slepo miš, zvezč pa, ko se je delal mrak in so zadnji žarki sonca prodrali skozi stransko okno nad vrati, je počasi vse obmolknilo. Vzel sem v roke časopis in začel prevajati poročila. In komentar se je vedno zaključil z vprašanjem, ali bo letos konč vojne. Mislim, da so se kmalu naučili presojati polozaj, ne samo po trenutni politični situaciji, temveč vedeti, kaj se pravzaprav bije ta vojna, ločiti samo taktične od strategičnih uspehov, imeti vero v zmanjšane različne novice o pokolju.

Prostor stiska. Se par novic, ki jih najbrž že veste. Tovariš Zwitter je direktor znanstvenega instituta na svobodnem ozemlju. Marta Pavlinova se je ločila od svojega moža, ker se je v taborišču skandalozno obnašal in bo imel proces na glavi, čim pride svoboda. Vogelnik je menda pri brigadah, ki bodo poslane Titu iz južne Italije.

Zaenkrat bom nehal. Če dobiti to pismo, bom pa drugič še kaj pisal. Zelo mnogo sem mislil na vas. Na mamo, papana, na Stašo in "ta malga". Samo bojim se, da se Staša ne bi bila ta čas zagledala v kakšnega starega Amerikanca in da je "ta mal" večji od mene. Tebe, pa, sem poslušal na radiju pred par tedni v Trstu. Več nas je bilo skupaj, pa sem komaj zadrževal ginejenje. Vesel sem bil pa tako, da sem dal takoj za en liter po starci kranjski navadi. Mnogokrat sem mislil na tebe, mama. Tudi zadnjič, ko sem hodil po Krasu, pa je pihala burja kot nikoli, jaz pa sem imel lepi sweater, ki si mi ga bila spletla in sem se ji smerjal v brk. Polno

je trpljenja in lepote to novo življenje. Ni mi žal, da sem ga izbral in mislim, da vam tudi ne. Če moreta, mi pišete na naslov po isti poti kot sem pisal jaz.

Ponljube vsem skupaj in partizanske pozdrave od Vašega Boruta.

Pišite preko Glavnega stana Narodne osvobodilne vojske Slovenije na IX. Korpus, odkorde pošljajo pismo meni.—B.

P. S.—Te dni sem bil skupaj s tov. dr. Jožo Wilfanom. Z veseljem je poslušal twoje zadnje radijske oddaje in te v tem smislu prisrčno pozdravlja.

Nekateri so zdrsnili stope, drugi zopet sedeči, a mnogo jih je bilo, ki jim je grdo izpodetele in zdrsnili so v dolino z glavo naprej. Jaz sem drsal stope, omahujoč zdaj na eno, zdaj na drugo stran. A padel vseeno nisem.

Pa sem zopet sanjal o zelenih livadah. A tokrat niso bile tako lepe in zeleni. Pa tudi krave niso bile tako debele in lepo polizane. Celo solnce je bolj bledo sijalo... In to najbrž pomeni, da bom do smrti živel.

Inkognito.

SEJA KLUBA ŠT. 49 JSZ

Cleveland, O. — V nedeljo 20. avgusta bo seja klubu št. 49 JSZ v običajnem prostorih. Vsi člani so vabljeni, da se je udeleže. — Anton Jankovich.

Dobjički bank naraščajo

V Zed. državah je 13.274 komercialnih (privatnih) bank, ki so 1. 1943 napravile 638 milijonov dolarjev čistega dobitka, ali 45% več kakor leto prej.

SKLAD 200-TERIH LISTU V PODPORO

Pod to označbo se priobčuje prispevki za vzdrževanje Proletarja v kampanji, ki jo je zasnoval predsednik upravnega odbora Proletarja Joško Ovenc. Apelira, da se na ta klic odzove najmanj 200 prijateljev lista, ki bi prispevali po \$5 vsaki al več.

Namen tega sklada je obvarovati list pred zadolžitvijo in pa v pomoč agitaciji za njegovo razširjenje.

Manjši zneski bodo i v naprej priobčevani regularni koloni "Tiskovni sklad Proletarja".

III. IZKAZ 200-TERIH

John Krebel, Cleveland, O.	\$ 5.00
Frank Belaj, Cleveland, O.	\$ 5.00
Vinko Levstik, Cleveland,	5.00
Anton in Marie Zornik, Herminic, Pa.	5.00
Martin Judnich, Waukegan, Ill. (že v drugič)	5.00
Klub št. 47 JSZ, Springfield, Ill.	10.00
John Pollock, Noble, O.	5.00
Andrew Grum Jr., Detroit Mich.	25.00
Frank Čandek, West Allis, Wis.	5.00
Joe in Anna Kos, Detroit, Mich.	5.00
John Olip, Clarendon Hills, Ill.	5.00
Fred Malgai, Peru, Ill.	5.00
Edward Tomšič, Walsenburg, Colo.	5.00
Louis in Frances Bartel, Strabane, Pa.	5.00
John in Rosalie Terčelj, Strabane, Pa.	7.50
Louis in Mrs. Humar, Bentleyville, Pa.	7.50
Marko in Frances Tekavec, Canonsburg, Pa.	7.50
John Koklich, Strabane, Pa.	5.00
John Chесnich, Strabane, Pa.	5.00
Vinko Peternel, Strabane, Pa.	5.00
Martin Bajec, Strabane, Pa.	5.00
Louis Britz, Houston, Pa.	5.00
Math Gračanin, Strabane, Pa.	5.00
Frank Strah, McDonald, Pa.	5.00
Klub št. 118 JSZ, Strabane, Pa.	10.00
Mary Aucin, Clarendon Hills, Ill.	5.00
Josephine Močnik, Cleveland, Ohio	5.00

TISKOVNI SKLAD PROLETARCA

XI. IZKAZ

Bridgeport, O. Joseph Snay 30c.
Cleveland, Ohio. Po \$2; John in Anna Zale; Ludvik Medvešek \$1, skupaj \$5.00. (Poslala Anna a Zle.)

Red Lodge, Mont. Kajetan Erznožnik 50c.

Chicago, Ill. Steve Malnarich \$1; Frank Peterlin 50c, skupaj \$1.50.

Detroit, Mich. Mrs. J. Lemuth \$2; Slov. del. dom \$1, skupaj \$3.

Edison, Kans. John Cizerle \$1. (Poslal Anton Shular.)

No. Chicago, Ill. Frances Zakovsek \$1. (Poslal Jack Meseck.)

Cleveland, O. Frank Hribar \$2.

Nekje v Angliji. Lt. Michael R. Kumer \$1.15.

Willard, Wis. Po 50c: Matt Marin in John Bergant, skupaj \$1. (Poslal Mike Krutz.)

Latrobe, Pa. Po \$1: Frank Medved, Frank Zupančič, Josephine Klopčar, Math Mavrovič, Mary Skoda, Andy Bertl in John Fradel; po 50c: Alex Skerlj, John Kobe, Math Drop in L. Bregar; A. Marinčič 40c; po 30c: Sylvia Fradel in M. Podbešek; po 25c: M. Stern, Mr. Jurekovich, Mr. Ržina, J. Kaštelic, Andy Drnjević, Anton Zornik, Frank Križan, Frank Shuster, Mr. Podnebšek, Joe Karačin, Anton Ježerni in Joe Beniger, skupaj \$13.00. (Nabrala na seji Westmorelandske federacije SNPJ Mary E. Fradel.)

Milwaukee, Wis. Po \$1: Frank S. Ermenc, Frank Kolenc in Frank March, skupaj \$3. (Poslal Louis Barborich.)

Cleveland, O. Klub št. 27 JSZ in "Zaria" \$50; John Krebel \$2.12; Frank Šilc \$2; po \$1: Frank Makarovič, Andy March in Maggie Tanček, skupaj \$57.12. (Poslal John Krebel.)

Meadow Lands, Pa. Andy Martinčič \$1. (Poslal Anton Zornik.)

Beech Grove, Ind. John Treck \$2.00.

Fontana, Calif. John Pečnik \$4.43; po \$1: Anton Cuder, Louis Parkel in Valentín Zajec; Charles Jurkoček 25c, skupaj \$7.68. (Poslal John Pečnik.)

Hazel Park, Mich. N. N. \$1. (Poslal Math Urbas.)

Trauník, Mich. Jerry Rant 50c.

Oakland, Calif. Ant. Tomšič 75c.

Skupaj \$102.50, prejšnji izkaz \$765.72, skupaj \$868.22.

Kako je z vašim znancem, sosedom, prijateljem? Ste mu kdaj prizoričili, da naj si naroči Proletarca? Poskusite, morda ga pridobite!

POSLUŠAJTE

Vsako nedeljo prvo in najstarejšo jugoslovansko radio uro v Chicagu od 9. do 10. ure dopoldne, postaja WGES, 1360 kilocycles. Vodi jo George Marchan

PRISTOPAJTE K

SLOVENSKI NARODNI PODPORNI JEDNOTI

NAROCITE SI DNEVNIK

"PROSVETA"

Stane za celo leto, \$6.00,

po leta \$3.00

Ustanavljajte nova društva. Deset članov(ie) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je:

2657 S. Lawndale Ave.

CHICAGO 23, ILL.

Dr. John J. Zavertnik
PHYSICIAN and SURGEON

3724 West 26th Street

Tel. Crawford 2212

OFFICE HOURS:

1:30 to 4 P.M.

(Except Wed. and Sun.)

6:30 to 8:30 P.M.

(Except Wed., Sat. and Sun.)

Res. 2219 So. Ridgeway Ave.

Tel. Crawford 8440

If no answer — Call

Austin 5700

BARETINCIC & SON

POGREBNI ZAVOD

Tel. 20-361

424 Broad Street

JOHNSTOWN, PA.

Iz SANsovega urada

3935 W. 26th St., Chicago 23, ILL.

Slovenija vstaja

Odkar so naši pradedje v skoraj pozabljeni davnini izgubili svojo samostalnost, je bila Slovenija le ideja, vedno živa, a nikdar ne uresničena. In sovražniki so bili vedno na delu, da bi tudi idejo zatrli. Tisoč let naš narod ni vedel, kaj je slovenska Šola. Vsi oblastniki so bili tuje. Do odprave tlače je bila vsa zemlja last tujih veleposilstnikov in nešteči kmečki punti pričajo, da je bil položaj tlačanov neznosen. Človek se vprašuje, kako si je ljudstvo v teh razmerah sploh ohranilo jezik in narodno zavest, zlasti ker ni od meščanstva dobilo nobene vzpodobe. Saj so bila vsa naša mesta ponemčena in nemčurstvo se je razpaslo povsod, kjer je kazalo kaj dobička.

Včasih je bilo videti, da je res tudi ideja zatrta in da Slovenija nikdar ne vstane iz črnega groba. Veliko so Slovenci izgubili v teku stoletij. Njihove jezikovne meje so se skoraj neprenehoma krčile. Nič ni čudnega, da so manjše naselbine utonile v tujem morju in sentimentalno tarnatione po tem, kar ne več naše, bi bilo brezmiseln. Na Tirolskem nimamo ničesar več iskati in tudi ne na Semmeringu.

S tem pa seveda ni rečeno, da bi se moral Slovenci zadovoljiti s tem, kar jim določijo grabežljivi sosedje. Avstrijske vladne so se na vse kriplje trudile, da bi Slovencem avtovale značaj naroda in naredile iz njega nekakšno brezimensko tolpo. Se danes imenujejo naše ljudi na Stajerskem in Koroškem "Vindisarje" in marsikaj njih "ucečnjak" zna razlagati na dolgo in široko, da to niso člani slovenskega naroda. Po "vindisku" zna govoriti skoraj vsak trgovec v Celovcu, kadar pridejo kmetje iz okolice v prodajalno, vendar pa prisegajo, da so sami pristni Nemci in da jezik, ki ga govorijo s tistimi, ki jim prinašajo dobiček, ni slovenski.

Preden se je stara Avstrija podrla, je bilo tako kajpada tudi v Mariboru, v Celju, v Ptaju. Nekolikot let novega življenja pa je tudi največjim skeptikom pokazalo, da so bile to vse umeštne stavbe, vzdrževane od pan-germanskih nemških vlad, ki niso nikdar opustile namena, da bi ponemčile vso tedanje Avstrijo.

Preden se je stara Avstrija podrla, je bilo tako kajpada tudi v Mariboru, v Celju, v Ptaju. Nekolikot let novega življenja pa je tudi največjim skeptikom pokazalo, da so bile to vse umeštne stavbe, vzdrževane od pan-germanskih nemških vlad, ki niso nikdar opustile namena, da bi ponemčile vso tedanje Avstrijo. Pred kратkim je kot že znameno, zboroval prvi slovenski parlament. Potrdil je vse prejšnje sklepne, med drugimi pridružitve vsega Primorja s Trstom in Gorico ter vseh slovenskih krajev na Stajerskem, Koroškem in Ogrskem. Tudi to se natančno strinja z rezolucijo Slovenskega Kongresa, le da moremo tukaj le teoretično delati za ta veliki cilj, tam pa prelivajo zanj svojo kri.

Parlament — slovenski parlament, kakšna ponosna beseda! — je zboroval v Kočevju. Kako daleč je to od Ljubljane, kjer gospodujejo Nemci in njihov kviziling Rupnik? A oni se niso držali, da bi motili zborovanje, ki jih je moralno bolj boleti od klofute. Kdo bo zopet zakričal, da niso partizani ničesar osvobodili?

V Ameriko je zadnje čase prislo nekoliko literature in glasbenih skladb iz slovenskih partizanskih krogov. Nekatera teh pa je tudi največjim skepticom pokazalo, da so bile to vse umeštne stavbe, vzdrževane od pan-germanskih nemških vlad, ki niso nikdar opustile namena, da bi ponemčile vso tedanje Avstrijo.

Predele se je tudi največjim skepticom pokazalo, da so bile to vse umeštne stavbe, vzdrževane od pan-germanskih nemških vlad, ki niso nikdar opustile namena, da bi ponemčile vso tedanje Avstrijo.

Predele se je tudi največjim skepticom pokazalo, da so bile to vse umeštne stavbe, vzdrževane od pan-germanskih nemških vlad, ki niso nikdar opustile namena, da bi ponemčile vso tedanje Avstrijo.

Tudi ko se je po prvi svetovni vojni rodila Jugoslavija, niso Slovenci dobili tega, kar so želeli in do česar so bili upravičeni. Jugoslavija je bila takoj ob začetku centralistično ureje-

vanje. Nastale so stotnje, pa bataljoni, pa polki in brigade in danes ima osvobodilna fronta vojsko, organizirano in disciplinirano, s katero operira po strategičnih načrtih, napada sovražnikove pozicije, kruši njegove ofenzive, zavzema mesta in je že osvobodila toliko dežele, da se Nemci kljub silnim izgubam na ostalih "glavnih" frontah in velikanski potrebi novih rezerv ne upajo potegniti nene divizije iz Jugoslavije.

A zekaj se pravzaprav bojuje osvobodilna armada?

Kdor hoče to vedeti, mu je stvar prav lahko jasna. Seveda, kdor noče, bo nadalje kričal o komunizmu, o rdeči pošasti, o vseh mogočih strahotah, le resnice ne bo hotel slišati.

Danes vsakdo lahko ve, kateri ljudje se v osvobodilnem odboru Jugoslavije, kateri v slovenskem, kateri v hrvaškem odboru itd. Med njimi so imena, ki so tudi v Ameriki dobro znana in tudi ljudje izhajajo iz vseh mogočih strank. V vseh teh odborih so komunisti v manjšini, večinoma celo v neznačilni manjšini. Ampak to sploh ni glavno vprašanje. Oni imajo program, ki je bil že davno objavljen in več kot enkrat ponovljen in ta je enostavno narozen in demokratičen. V tistih krajih, ki se osvobojeni, se ta program že izvršuje. To se pravi, gradi se nova Jugoslavija, federativna, v prav tako, za katere je Slovenski kongres naložil SANSu, da naj deluje. In v tej Jugoslaviji ima Slovenija prvič v zgodovini svoje pravo mestno.

Potem pa je zadnjala nevhodna nad Jugoslavijo in v Slovenijo je treščilo. Pogorišče je bilo prepuščeno samemu sebi. Ta

kaj v začetku se je armada umaknila iz strategičnih razlogov, kar je najbrže res bilo neizogibno. Slovenci pa so ostali brez vojaške zaščite in fašisti oben barv so začeli razgrajati po deželi kakor pijana tolpa tolovajev. In bilo je kakor da je vsega konec.

Toda kri Gubčevih puntarjev je zavrela in v Sloveniji je pričela doba čudežev. Ponižni narod, o katerem so voditelji "višjega plemena" mislili, da je rojen le za hlapčevanje, je po dolgi dobi zavhal rokave in začel sam pisati svojo zgodovino. Čuli so se, kajpača, svarilni glosi.

"Nikar ne sile! Sovražnik se bo maščeval!" Toda junaki so odgovarjali: "Če pa ostanemo na pečjo, nas pobije brez maščevanja, sam pa ostane živ in zdrav." — "Saj nimate orožja." — "Kaj bi z golimi rokami?" — "Sovražnik ima orožja dovolj in tudi streliva"...

Jugoslovanska armada ni mogla izdržati strašnega navala Wehrmachtu in je moralna po kratkem oporu kapitulirati. Zdelo se je blazno, da bi neko niko neregularnih skupin kaj doseglo. Toda ti osvobodilni frontarji so zaupali sebi in pravčnosti in so začeli boj, kakršnega menda še nikdar ni bilo v zgodovini, boj tako neenak, da se vsi "razsodni" ljudje predvleči strašen konec.

Ampak "blazna" hrabrost je postala natežljiva in število partizanov se je množilo in množilo, tako da jih je nenadoma bilo preveč za samo gerilsko vojsko.

Sred bojev, v večni nevarnosti sovražnikovega napada, z neštetimi skrbmi v glavi ustvarjajo ti ljudje novo poezijo, novo literaturo, novo glasbo. Po trdem delu, po krvavih bitkih po svojih upih, o zmägi in svoljih.

Besa pojdiva, dekle, osorej, besa pojdiva prek zemlje trpeče...

Beli, prebeli so češnje cvetovi, temni, pretemni so talcev grobovi...

Sred bojev, v večni nevarnosti sovražnikovega napada, z neštetimi skrbmi v glavi ustvarjajo ti ljudje novo poezijo, novo literaturo, novo glasbo. Po trdem delu, po krvavih bitkih po svojih upih, o zmägi in svoljih.

Besi pojdiva, dekle, osorej, besa pojdiva prek zemlje trpeče...

Beli, prebeli so češnje cvetovi, temni, pretemni so talcev grobovi...

Sred bojev, v večni nevarnosti sovražnikovega napada, z neštetimi skrbmi v glavi ustvarjajo ti ljudje novo poezijo, novo literaturo, novo glasbo. Po trdem delu, po krvavih bitkih po svojih upih, o zmägi in svoljih.

Besi pojdiva, dekle, osorej, besa pojdiva prek zemlje trpeče...

Beli, prebeli so češnje cvetovi, temni, pretemni so talcev grobovi...

Sred bojev, v večni nevarnosti sovražnikovega napada, z neštetimi skrbmi v glavi ustvarjajo ti ljudje novo poezijo, novo literaturo, novo glasbo. Po trdem delu, po krvavih bitkih po svojih upih, o zmägi in svoljih.

Besi pojdiva, dekle, osorej, besa pojdiva prek zemlje trpeče...

Beli, prebeli so češnje cvetovi, temni, pretemni so talcev grobovi...

Sred bojev, v večni nevarnosti sovražnikovega napada, z neštetimi skrbmi v glavi ustvarjajo ti ljudje novo poezijo, novo literaturo, novo glasbo. Po trdem delu, po krvavih bitkih po svojih upih, o zmägi in svoljih.

Besi pojdiva, dekle, osorej, besa pojdiva prek zemlje trpeče...

Beli, prebeli so češnje cvetovi, temni, pretemni so talcev grobovi...

Sred bojev, v večni nevarnosti sovražnikovega napada, z neštetimi skrbmi v glavi ustvarjajo ti ljudje novo poezijo, novo literaturo, novo glasbo. Po trdem delu, po krvavih bitkih po svojih upih, o zmägi in svoljih.

Besi pojdiva, dekle, osorej, besa pojdiva prek zemlje trpeče...

Beli, prebeli so češnje cvetovi, temni, pretemni so talcev grobovi...

NO. 1927.

Published Weekly at 2301 So. Lawndale Ave.

CHICAGO 23, ILL., August 16, 1944.

VOL. XXXIX.

Where Your Dollars Go

Now that the Fifth War Bond Drive is ended and "over the top," we want to call attention to the latest figures on incomes. The percentages quoted are from the U. S. Commerce Department, a fact which we stress for the benefit of people who still believe that taxes on high incomes make gross profits unimportant.

The Federal Government's latest word is that between the years 1939 and 1943, incomes increased as follows:

Corporation incomes increased 329 percent.

Farmers' incomes increased 204 percent.

Business proprietors' incomes increased 94 percent.

Industrial workers' incomes increased 58 percent.

Also that —

After all taxes were deducted, the incomes of corporations still showed a gain of 101 percent.

We started in by referring to the Fifth War Bond Drive. What has a war bond to do with the increase in corporation incomes?

Well, the answer is that we wouldn't need to pile up such a big national debt if we could buy what we need at a lower price. And we could get lower prices if the owners and corporation heads of America would not insist upon making profits out of the war.

When people are pressured to cut their living standards in order to "Buy Bonds First," they are told that the bonds are necessary to supply the boys in the foxholes with weapons, food and medicine. And who would want to send American boys out to fight with anything but plenty of the best!

But that's not all that bonds are needed for. Bonds are needed to make that 101 percent increase in corporate war profits possible. That's where much of the money goes.

We're against the profit system because we have seen that, in peace and in war it works against the interests of the common man. We generally base our arguments upon the economic interest of people when we advocate the socialist program of production for use instead of for profit.

However, we could condemn profits as unpatriotic, too. For the nation could do much more with much less if the means of producing what soldiers need were owned by the people and operated without paying huge profits to a few people — profits which have soared to twice what they were since men began dying in the present war.

America can't buy what the fighters need unless most of us sacrifice. But America must make the people of today sacrifice unnecessarily, and fasten a huge debt upon the people of tomorrow, because it lets corporate interests dip deeper and deeper into the public treasury.

We could fight this war without any debt to enslave future Americans —

If all would sacrifice equally.

And if we owned collectively the natural resources and gigantic corporations which, together with human labor and intelligence, are the sources of all wealth. — Reading Labor Advocate.

The Discovery of Our Time

... It is a safe conservative prediction that when the war is over, no matter who is President, no matter what party is in office, the paramount question will be how to achieve and maintain full employment and a rising standard of life. No public man will deny this is the overall aim of his policy; parties will stand or fall as they succeed in carrying it out.

"This is a new thing in our own domestic politics, and indeed it is a new thing in the history of the world. Men have always, of course, deplored unemployment and wanted good and profitable work, and they have struggled and fought for it. But in this century, bloody and violent though it has been, mankind has made an epoch-making discovery. It is that involuntary mass unemployment in a modern industrial nation is an unnecessary and preventable evil."

"Economists, industrial leaders, public officials are by no means entirely agreed which among the many measures are best. But never again will they or the mass of people accept the view which was the common view thirty years ago, that public policy has nothing to do with and can do nothing effective about the maintenance of reasonably full employment. In the two great wars of our generation and in the depression between the two wars it has been demonstrated, one may hope even to the satisfaction of the most unreconstructed minds, that mass unemployment is not inevitable and that it is, therefore intolerable." — Walter Lippmann, in his syndicated column, *Herald-Tribune*.

A HOME FOR ORPHANED LIBERALS

K. M. LANDIS II in the Chicago Sun

Henry A. Wallace and Wendell Willkie should get together and organize, if not a new party, at least a defeated candidates' club.

They have a lot in common. Wallace started out in life as a Republican and became a Democrat. Willkie started out as a Democrat and became a Republican.

Somehow they missed each other coming and going, which was too bad. They would have made good traveling companions. Separated as they were, they maintained a bond of mutual respect.

During the 1940 campaign Willkie was the only Republican to say a kind word for Wallace. It happened in Iowa when Wallace's name was booed at a Willkie meeting.

Willkie astonished the Republicans with his rebuke: "Henry Wallace is a gentleman and a scholar."

And at the Democratic convention in Chicago last week, Wallace said some nice things about Willkie, indicating that a man of his sentiments belonged back in the Democratic party.

Audacity Equals That of Willkie

Wallace declared that the Democratic party was the place for liberals and the Republican party the place for conservatives, and the convention could not doubt his sincerity.

"The poll tax must go," he informed the astonished southern delegates with an audacity equal to Willkie's in challenging the Bourbons in the Republican party.

And what Claude Pepper said about Wallace the next day in seconding his nomination for Vice-President made a lot of people think of Willkie.

Wallace was not a politician, Pepper said. If the convention wanted to nominate a politician, it would have to choose someone besides Henry Wallace.

"He's shy," said Pepper, and indeed no one was reminded at this point of Willkie.

But then he began to talk of Wallace's travels, which have been only less extensive than Willkie's, and to say that he was known in outer Mongolia as a friend of the common man.

They Ought to Get Together

Dramatically, he asked whether the convention was going to say that Wallace was "too democratic for the Democratic party."

Well, look what happened. Willkie was too democratic for the Republican party, and Wallace was too Republican for the Democratic party.

What will they do? No one knows, but both of them suffered humiliating experiences in trying to take their defeats gracefully.

As a humane measure, the telegraph companies should in the future waive their rule against congratulatory messages in the case of defeated candidates.

When Wallace tried to send a telegram congratulating Truman on his "enlarged opportunity," the message was refused by a Chicago Western Union office.

The same thing happened to Wendell Willkie when he tried to congratulate Dewey on his "great opportunity."

There ought to be some place where they could get together and talk things over. They might start a "Home for Orphaned Liberals."

PROCESSIONAL

Choirmaster—Now remember the altos and sopranos will sing alone until we get to "the gates of hell"—

Voice in Back—Is that where the congregation comes in?

THE MARCH OF LABOR

IN THE WIND

From THE NATION

With a fine non-partisan spirit, the United Republican Finance Committee for Metropolitan New York is soliciting funds from members of the American Labor Party. Several members, who repeatedly and in vain urged Governor Dewey to approve the federal ballot in order to facilitate voting by soldiers from New York State, have received a formal letter asking their support because "We must 'Back the Fight' of the boys at the front who may not be able to vote in November."

Apparently the fight is to spare the boys the horrors of full employment when they come home. James S. Kemper, chairman of the National Republican Finance Committee, said this in a recent address: "We cannot have both full employment and freedom. The only period in the history of our country when full employment was assured was during the time of slavery."

Omen: The Labor Institute of America has prepared a large three-color chart showing how members of Congress have voted during the past two years on issues vital to labor. At \$2 each, the charts are selling like hotcakes.

Joe Louis has been measured for a figure by Tussaud's Wax Museum in London.

Now it must be told: That air-conditioned, noiseless, dustless, two-way stretch, pre-cooked, house-broken, convertible, collapsible, kumforted, slo-baked, dubl-sealed house of the future turns out to be just an advertising man's occupational disease. The National Association of Home Builders has employed Steve Hannagan, one of the best and highest-priced men in the publicity business, to un-sell the public on the dream houses it has been reading about in the slick-paper magazines. The reason for this move was a survey by the Association, which showed that the average man expects to pay \$52 a month after the war to finance a six-room house with two baths and all the mechanical marvels he has been reading about in the ads. Of the people interviewed, 54 per cent said they would not build or buy a home at all unless they could get air conditioning, and 62 per cent said they must have electronic devices to do the housework. Such things, says Mr. Hannagan, are only for "a minority of home buyers in the high income brackets."

Festung Europa: A three-year old placard of the Nasional Samling, Vidkun Quisling's party, has suddenly begun to reappear all over Oslo. It reads, "Germany winning on all fronts! Join Germany's victorious forward march! Join the NS Party!" Quisling's police are kept busy tearing them down... A Nazi paper in Prague complains that there is no applause for speakers at anti-Bolshevik meetings.

"INFLATION" AS MR. VINSON SEES IT

It does make a difference "whose ox is gored" when government agencies are considering wage increases.

For example, when an emergency board awarded the nation's rail workers a modest pay boost—one the carriers were perfectly willing to accept—Fred M. Vinson, director of economic stabilization, stepped in and disallowed the increase, contending it was "inflationary".

Thanks to the vigorous efforts of the rail unions, this bureaucratic interference was overcome and the workers eventually got their increase.

Now, note the difference, when Mr. Vinson is dealing with the wages of capital. This week he approved an increase of 20 to 30 cents a barrel in the price of crude oil produced from fields less than nine barrels per daily. A relatively few individuals and companies will be 50,000,000 better off as a result of the concession.

Consumers will not pay the increase directly, but they will pay it indirectly through a government subsidy. Regardless of how payment is made, the fact remains that Mr. Vinson shouts "Inflation" when an extra dollar goes into a worker's pocket but isn't alarmed when the extra dollar goes into the bank account of an oil producer.—Labor.

Cunning is the dwarf of Wisdom.—W. R. Alger.

...and Democratic Management

The three words that are the caption for this editorial are becoming the more important of the Socialist ultimate objectives. They need emphasizing now because there is no longer any doubt that the inexorable course of events is going to compel society to accept the first part of the slogan that Socialist soap-boxers used to submit for public consideration a generation ago.

What Socialism aims to achieve is the "Social-Ownership AND Democratic Management" of the means of production and distribution.

We haven't won through to Socialism yet; on the contrary, what we have today looks more like fascism than the economic democracy which Eugene V. Debs so eloquently idealized. But —

We are fairly well embarked upon an era of social control of the economic factors of our day and age.

It is the very development of social control without the elimination of the class character of our society that caused the Socialist Party of the United States to stress the danger of state-ism in its convention this year.

What Socialists recognize is that social control can very well be a greater tyranny and a more-firmly-based social injustice than the order of individual enterprise that is now making its exit.

If government functions to plan economic processes AND to maintain the class relationships of the old order, then fascism — and not Socialism — becomes the way of life. The greater freedom for which men will continue to strive depends upon HOW and BY WHOM economic control is administered.

Only if the people share in economic control and if the distribution of wealth is based altogether upon service will Socialism result. The alternative is fascism. — Reading Labor Advocate.

When Is A Unionist Not A Unionist?

No doubt many of our readers think we exaggerate when we refer, at times, to certain newspapers and newspaper chains as "labor hating" or "anti-labor." But in what other way can you describe the prejudice against unions shown for instance, by the Los Angeles Herald-Express, one of the Hearst chain of newspapers?

The Herald-Express recently published a story about a veterans service center in Los Angeles. In order not to have to mention the labor movement's good work in helping establish the center, and above all to prevent the veterans from hearing of it, the Herald-Express identified one top official of the AFL Central Labor Council as simply "of the War Chest," and a leading CIO official as "board member, Community Welfare Federation." No mention whatsoever of their union connections.

Those are the tactics employed by one labor-hating newspaper to keep the public and our war veterans from hearing anything good about the unions. But you can bet that had either of the two union officials become involved in an affair of an unsavory nature, there would have been spread all over the front page.—The Brewery Worker.

INCOME FROM OWNERSHIP AND PROPERTY CONTROL ALMOST DOUBLED IN 4 YEARS

By BENJAMIN C. MARSH
Executive Director, People's Lobby

Income from ownership and control of property increased by nine tenths in the four war years from 1939 to 1943. The property owners will have their property when the war is over—including a good deal of property the government has constructed and made for them as war plants—while the tens of millions of war workers and returned soldiers will have "their" jobs only if these owners of property give them to them.

The April "Survey of Current Business" analysis of who gets the increase in war income shows the Department of Commerce looked after its clients.

In 1939, income from ownership or control of property was \$22.8 billion, in 1943—\$42.7 billion—an increase of \$19.9 billion—87 per cent or nearly nine tenths.

National income increased from \$70.8 billion in 1939 to \$147.9 billion in 1943,—by \$77.1 billion, or 108.9 per cent.

While compensation of workers increased by \$57.1 billion or 118.9 per cent, approximately 8,700,000 more people were commercially employed in 1943, than in 1939 and there were about 9,300,000 more in the armed forces in 1943, — in all, about two fifths more people were employed in civil or military life in 1943 than in 1939.

The increase during these four years in the number of people getting or having a claim on dividends, corporate savings, antepension withdrawals, interest and net rent was small, and newcomers didn't get much of the cut.

Farm proprietors fared better than non-farm. In 1943, their net income was \$12.3 billion—an increase of \$8 billion—or 186 per cent above 1939. Farm proprietors are the backbone of the "Farm Bloc."

Non-farm proprietors had in 1943 a net income of \$11.6 billion, an increase of only \$4.7 billion, or 40.5 per cent over 1939.

Big business got the cream of war business.

The total of the increases in national income over the \$70.8 billion national income in 1939, for four years through 1943 — was \$160.8 billion; the total increase as returns are audited, it said.

BANKS HIKE PROFITS 45 PER CENT IN 1943

The nation's banks are right up front in the profit parade, it was disclosed by the Federal Deposit Insurance Corporation.

INCOME TAX REFUNDS

Eighteen million taxpayers will receive \$400,000,000 in refunds from overpayments on 1943 personal income, it was estimated by the Bureau of Internal Revenue. Payments are being made as soon as returns are audited, it said.